

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. In străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Stefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Blaj— Balázsfalva.</p>
--	--	--

Evoluția dogmelor.

În legătură cu problema, care iarăș pare că începe să ne preocupe mai cu de-adinsul, cea a reunirii bisericilor, din partea bisericii neunite tot mereu se poate auzi constatarea, că biserica catolică, în veacurile de după desbinare, a introdus dogme nouă, ca bunăoară cea a infalibilității papale, și că din pricina acestor „inovații“, cari ating credința însași, o reunire a bisericilor — se va putea face, cu vremea, singur pe temeiul acelor dogme, ce sunt cuprinse în decretul conciliilor, cari fac averea comună a ambelor biserici.

Această constatare, în ori ce formă s'ar face, se reduce la invinuirea bisericii catolice cu erezie, pentru că dacă învățătura de azi a bisericii catolice nu mai poate să servească ca bază a unei înțelegeri a celor două biserici, pe motiv, că ea a introdus dogme *nouă*, dogme cari nu se cuprind în descoperirea dumnezeiască, depusă în cele două fântâni ale ei: Scriptura și Tradițiunea, atunci e limpede, că biserica catolică s'a abătut dela învățătura dumnezeiescului ei Intemeietor. Și-apoi acest adaus temerar, la dogmele, a căror descoperire — pentru biserica universală — s'a încheiat cu moartea celui din urmă Apostol, tot

așa de mult se poate numi erezie, ca și tăgăduirea unora din dogmele revelate. Și dacă biserica catolică de fapt a sporit depozitul credinței, cu tot dreptul i-s'ar putea da numirea de eretică, și cu tot dreptul s'ar putea zice, că reunirea bisericilor se poate face singur pe baza dogmelor cuprinse în primele 7 concilii ecumenice. Decât biserica catolică n'a înmulțit dogmele, încredințate de Hristos bisericii sale, nici după 1054, în conciliile ecumenice ce s'au ținut de atunci încoace, întocmai precum n'a făcut-o — căci n'a putut-o face — nici înainte de 1054, în conciliile ecumenice, din primele 10 veacuri.

Trebuie să se știe adeca, că dogma despre valoarea absolută a învățăturilor cuprinse în descoperirea încheiată cu moartea celui din urmă Apostol, este o dogmă fundamentală a bisericii lui Hristos. În privința credinței și a moralei, biserica lui Hristos, cea „zidită pe temelie Apostolilor și Profeților“, nu are alt rol, decât acela de a păstra ceea ce i-s'a încredințat, având asigurarea dumnezeiască, că nu va putea greși atunci, când de-alungul și până la capetul veacurilor va „merge și învăța toate popoarele“, să țină la ceea ce se cheamă învățătura lui Hristos. În materie de credință și morală deci, conciliile ecumenice, cari constituie *κατ' ἐξουχίην* magisteriul infalibil, nici după aceea n'au putut face inovații, pentru că în momentul, când ar fi făcut-o, ar fi încetat de a mai face parte din biserica lui Hristos.

Cu toate acestea în biserica catolică putem vorbi, și de fapt se vorbește de evoluția dogmelor. Se poate deci, că aceia, cari cred, că pot susține în mod serios, că biserica catolică a introdus dogme nouă, se gândesc la această împreunare de cuvinte, crezând, că înțelesul pe care biserica catolică îl dă acestor cuvinte e identic, ori cel puțin asemănător aceluia, pe care îl au, poate, în graiul de toate zilele, și anume acela

al unei *schimbări* a dogmelor. Pentruca neînțelegeri de această natură să nu mai poată sluji ca bază pentru o seamă de afirmări absolut neintemeiate, am crezut, că în cele următoare trebuie să lămurim pe scurt înțelesul catolic al evoluției dogmelor.

Sub evoluția dogmelor, în sens catolic, nu se poate înțelege decât o atare evoluție, care ține seamă de gândul Aceluia, care ne-a dat dogmele. Iar gândul Mântuitorului se cuprinde cât se poate de plastic în aceste cuvinte ale sale: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece“. Adevărat învățătura lui Hristos nu se poate schimba. Acest lucru e atât de sigur, și e atât de adânc săpat în conștiința bisericii lui Hristos, încât multă vreme cuvântul evoluție în privința dogmelor, era străin de terminologia teologiei catolice. Azi se întrebuițează, dar s'a introdus fără ca prin încetățănirea lui, să se fie știrbit natura învățăturii lui Hristos, și s'a introdus, pentrucă în privința dogmelor a avea încă are loc o anumită evoluție, și anume o evoluție *homogenă, bazată pe principii interne*.

Mântuitorul Hristos, misiunea sa dumnezeiască de a mântui pe oameni, prin învățarea și sfințirea lor, a încredințat-o bisericii sale, care este un organism viu, și prin urmare supus înriurinelor mediului, în care trăiește de-alungul veacurilor. Iar dacă biserica este un organism viu, pulzul acestei vieți trebuie să se resimtă și în propovăduirea dogmelor lui Hristos, din simplul motiv, că un organism viu și sănătos nu poate suferi în lăuntru său părți moarte, lipsite de viața care-i este inherentă. Descoperirea dumnezeiască a Legii Noue, în desvoltarea sa seamănă cu procesul de desvoltare, ce se poate observa la o sămânță. Precum o sămânță după încolțire trage din solul, în care a ajuns materiile trebuincioase desvoltării sale, din cari apoi alege ceea ce corespunde firii sale și le asimilează,

secretând părțile ce nu se pot folosi — așa se întâmplă și cu religia creștină. Descoperirea dată de Isus Hristos este o sămânță, din care aveă să crească și să rodească pe seama tuturor veacurilor planta în veci neveșezită a religiunii creștine. Sămânța aceasta, a venit în atingere cu elenismul, romanismul și germanismul, și a susceput multe din aceste, asimilând ceea ce convenea firii sale intime, lăpădând însă tot ce nu i-se potrivea. Filosofia lui Plato și Aristotel au contribuit tot așa de mult la dezvoltarea acestei descoperiri, ca și cea a timpurilor mai nouă, ea nu s'a identificat însă cu nici una din ele, ci a rămas și după sute și mii de ani, aceea ce a fost dela început: religia lui Hristos, păstrându-și între orice împrejurări caracterul său individual.

Astfel se înțelege în biserica catolică evoluția dogmelor, și această învățătură o ține și apără ea, bazată între altele și pe frumoasa asemănare a Mântuitorului despre grăunțele de muștar. Și biserica catolică această teză o apără cu deosebire față de protestanții raționaliști, în frunte cu profesorul Harnack din Berlin, cari nu vreau să știe de o religie, ce nu se mai schimbă, în elementele ei constitutive, ci visează în viitorul apropiat o nouă religie — panteismul —, care să ia locul catolicismului de acum, în tocmai precum și acest catolicism a venit în locul altei religii, care iarăș eră deosebită de ceea ce adusesese pe vremuri Hristos. Când biserica catolică față de acest relativism religios, apără deci valoarea absolută și pentru totdeauna a religiei lui Hristos, susținând, că dogmele ei de azi nu sunt decât o evoluție homogenă și bazată pe principii interne, ale descoperirii făcute de Dânsul, asta desigur nu îndreptățește pe nime, să zică, că această biserică introduce dogme noue.

Și nu poate să o facă aceasta nime, de vreme ce o atare evoluție e cerută de însaș natura descoperirii,

care s'a dat pentru ca ea să fie o călăuză sigură, și pentru toți oamenii de ori când, a mântuirii. Ea trebuie să fie deci adusă tot mereu la cunoștința oamenilor, și astfel e firesc ca într'una să se ivească în sinul acestora simpatii și antipatii, dificultăți și neajunsuri, față de cari dogmele lui Hristos trebuie să fie sprijinite prin lămuriri noue, prin terminologie mai potrivită, ori chiar prin o seamă de concluzii teologice, pe cari dogma cutare le cuprinde și mai înainte în mod virtual, fără ca însă până la cutare timp să fi fost nevoie să fie remarcată. Ori care adevăr cuprinde doar o mulțime de concluzii, cari nu se remarcă îndată, ci se scot numai după vreme îndelungată și prin munca încordată a multora. Iar dacă este așa, acest lucru de sigur nu se poate nega chiar descoperirii dumnezeiești.

Așa s'a întâmplat aceasta în orice vreme. În veacul II., dar mai ales în al III-lea și IV-lea, erau ereziile privitoare la dogma sf. Treimi, și față cu aceste erezii nici mărturisirile Părinților antenicieni, nici terminul *ὁμοούσιος* (consubstanțial) a sf. Atanasie, nu exprimă adecvat învățătura lui Hristos, până când în urmă, sfântului Vasile Marele i-a succedat, să găsească termeni potriviți, cari sunt: *μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις* (o natură, trei ipostaze). Și cine va zice din acest motiv, că aceea ce a hotărât conciliul ecumenic din Nicea, ori a lămurit sf. Vasile, este dogmă nouă!? Acelaș lucru se întâmplă mai târziu, tot în Răsărit, în jurul misterului întrupării Domnului, cu privire la care a trebuit să se ivească mai întâiu Monofisiții și Nestorianii și Monoteleții, ca abia după ce toate acestea au arătat cum se poate înțelege rău acest misteriu, să poată biserica fixa această dogmă a întrupării, în cuvintele: o persoană dumnezeiască și două naturi, cea dumnezeiască și cea omenească, și tot atâtea lucrări.

Tot așa a făcut biserica, bună-oară și în veacul al XVI-lea, când a fixat încă odată aproape toate dogmele lui Hristos cu deosebită considerare la ereziile protestante: în conciliul din Trident; ori când în conciliul din Vatican a definit infalibilitatea Papii, față cu Döllinger și cei de teapa lui.

Toate mărturisirile sf. Părinți, și toate definițiile conciliilor ecumenice, fie că acestea s'au ținut în prima ori în a doua mieie după Hristos, nu cuprind deci altceva, fiindcă nu pot cuprinde altceva, decât: o evoluție a dogmelor descoperite, în senzul desfășurat mai sus. Și într'adevăr nu înțelegem, cum, și pe ce bază, poate cineva să tragă brazda ceea de despărțire între cele două mii de ani, afirmând, că ceea biserica a putut face, și de fapt a făcut în prima mieie, în a doua nu a mai făcut-o, fiindcă nu mai putea s'o facă.

Ori doară a încetat biserica lui Hristos?

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Legăturile Românilor ardeleni cu Reformațiunea în veacul al XVI. și XVII-lea.

(I)

Stările din Biserica catolică a Ungariei n'au fost niciodată atât de triste, ca la începutul veacului al XVI-lea. Scaunele arhieresti nu erau ocupate de bărbați însămnați prin știință teologică, prin viață cucernică și zel apostolic, ci de membrii familiilor din aristocrația înaltă, cari făceau regelui servicii politice. Francisc Perényi, fiul palatinului Emeric Perényi, a fost numit la vrâsta de nouă ani episcop al Ardealului, iar la vrâsta de 14 ani a căpătat episcopia Orăzii. Francisc Csaholyi, deși minorean, a ajuns în fruntea vlădiciei Cianadului; cancelarul Gheorghe Sztarmáy a păstorit pe rând, și în timp foarte scurt, la Veszprém, Orade, Cinci-Biserici și în 1521 a fost pus în fruntea arhiepiscopiei din Strigon în locul vestitului, prin bogățiile sale, Toma Bakocz.

Bărbați ca primatele Ladislau Szalkai, care a stăpânit, fără hirotonire, scaunele arhieresti din Vaț și Agria, Paul Tomori, mitropolitul Calocei, episcopii Paul Várday din Agria și Toma Szalaházi din Veszprém, se însuflețeau mai tare pentru treburile politice, decât pentru Biserica lui Isus Hristos.

Averile bisericesti nu se foloseau pentru scopuri sfinte, ci pentru susținerea miliției și apărarea țării. Afacerile bisericesti din orașe și sate erau conduse de senatele orașenești, de patronii și domnii de pământ. Preoțimea de rând eră necultă și imorală, poporul asuprit și sărac.

Țara era sfâșiată de certe politice. Partida națională voia să scape Ungaria de influința străinilor, și după moartea regelui să aleagă în fruntea țării un rege din sânge unguresc. Cealaltă partidă, partida nemțească, susțineă domnia lui Ludovic II. și după moartea lui voia să ridice pe tron un membru al familiei habsburgice ¹⁾.

În timpurile acestea tulburi, în mijlocul celei mai mari anarhii și destrăbălări, se ivesc în Ardeal primii apostoli și aderenți ai reformațiunii, care n'a putut fi înăbușită nici de rugăciunile călugărilor, nici de legile aspre aduse într'un timp, când n'avea cine le execută.

Cei dintâi, cari s'au știut însufleși și au primit învățăturile eretice ale reformatorului german, au fost Sașii. Negustori și studenți de-ai lor, reînțorși din lungile călătorii întreprinse prin orașele mari ale Germaniei, aduceau cu sine scrierile lui Luther, pe cari le propagau în toate părțile. Învățăturile depuse într'insele s'au lășit repede și îndată se pornește o mișcare primejdioasă contra autorităților și preoțimii bisericii catolice. La sfârșitul anului 1523, sau în primele zile ale anului următor, un autor necunoscut — unii ziceau, că ar fi fost Ion Mild, directorul școlii sibiene — compune un pamflet murdar contra preoțimii și-l împrăștie noaptea între locuitorii Sibiiului ²⁾. Tot acolo, în casele senatorului Ion Csukás, se întemeiază un fel de școală, unde cântările bisericesti și liturgia se făceau nemțește. În acelaș timp un călugăr, Gheorghe, cutrieră orașul și satele din jur, predicând și îndemnând poporul la primirea

¹⁾ Karácsonyi János, Magyarország egyháztörténete. Nagyvárad 1906, pp. 40 și urm.

²⁾ Fabritius Károly, Pempflinger Márk, szász gróf élete különös tekintettel a reformatio elterjedésére az erdélyi szászok között, Akadémiai székfoglaló. Budapest 1877, pp. 126 - 27.

noilor învățături¹⁾. Legile bisericești sunt călcate în picioare. Certele dintre clerici și laici sunt judecate de forurile civile, iar pedepsele dictate de capii bisericii sunt disprețuite. Locuitorii nu mai dau preoților nici decimele obicinuite.

Regele Ludovic II. intervine, scriind (9 Martie 1524) autorităților scaunului Sibiiu, să caute scrierile lui Luther, să le ardă publice și să aducă la cunoștința tuturor, că cei cari ar îndrăzni să vândă, să cumpere sau să citească astfel de cărți vor fi pedepsiți cu pierderea tuturor averilor²⁾. În 12 August trimite în Ardeal pe camerarul Gáspár Ráskay și pe secretarul Nicolae Gerendi, cari aveau între altele și misiunea de-a împiedeca lăfșirea luteranismului. Peste câteva zile (15 August 1524), noul primate, Ladislau Szalkai, încă scrie preoților din Sibiiu și Brașov, să îndemne poporul în fiecare Duminică și sărbătoare, să se abțină dela primirea ereziilor, dela cumpărarea și cetirea scrierilor lui Luther. Pe cei renitenți să-i considere ca escomunicați până când nu vor arăta semne de pocăință³⁾. Toate amenințările și pedepsele erau zădarnice. Reformațiunea înaintă biruitoare. Mulți preoți i-se alăturau. Unul este tras pentru aceasta în judecată în 22 Septemvrie 1524, altul în 17 Octomvrie 1525. În luna următoare (25 Noemvrie 1525) universitatea săsească oprește testarea averilor pe seama mănăstirilor, bisericilor și instituțiilor pii⁴⁾.

După catastrofa dela Mohács (29 August 1526) reformația înaintează mai puternic. Aderenții se ivesc și în alte părți. Scholtz, comandantul cetății Hunedoarei, e dat în judecată (24 Septemvrie 1526), pentru că a înjurat pe papa, a batjocorit sf. Cuminecătură, a disprețuit posturile și ajunurile, mâncând Sâmbăta carne cu Românii, a ris de spovedanie, de cruce, de indulgențe, și mergea la biserică numai ca să-și bată joc de sf. liturghie⁵⁾.

În sensul unei horărâri aduse de sfatul orășenesc în 19 Febr. 1529, călugării sunt siliți să părăsească Sibiul în

¹⁾ Fabritius, o. c., pp. 756—60.

²⁾ Ibidem, p. 134.

³⁾ Ibidem, pp. 137—39.

⁴⁾ Ibidem, p. 171.

⁵⁾ Egyháztörténelmi emlékek: a magyarországi hitújítás korából. I., pp. 283—88.

decurs de opt zile¹⁾. In acelaş an Bistriţenii încă se dimit la acte de violenţă faţă de călugări, aruncând pe vre-o câţiva în temniţă²⁾.

La 1533 se reîntoarce dela învăţătură din Germania, Ioan Honter, parohul de mai târziu al Braşovului şi organizatorul reformaţiunii săseşti, însoţit de Theobald Griffi, om priceput în arta tipografică, cu sprijinul căruia înfiinţează vestita tipografie braşoveană³⁾. Sub conducerea şi la stăruinţa lui, Saşii se constituiesc în 1542 în comunitate religioasă independentă, iar cu doi ani mai târziu întemeiază gimnaziul săsesc din Braşov.

Reformaţii îşi câştigară în scurt timp atâta putere, încât la 1556 au isgonit din Ardeal pe episcopul romano-catolic Bornemisza, au desfiinţat capitulul de Alba-Iulia, iar averile bogatei episcopii au fost secularizate şi reşedinţa vlădicească a fost ocupată de regina Isabela, văduva lui Ion Zápolya, şi de fiul său Ion Sigismund. In anul următor dieta ținută în Turda (1—10 Iunie) hotărăşte, că mănăstirile călugărilor să fie prefăcute în şcoli, unde tinerii să-şi capete învăţăturile necesare⁴⁾.

In curând se propagă în Ardeal o altă erezie, calvinismul. La 1564 biserica calvină se desface de cea luterană, care rămâne biserica naţională a Saşilor. Peste doi ani dieta ţării e silită să dea libertate religioasă şi unitarilor.

Astfel pe ruinele vechei şi puternicei Biserici catolice, acum sfăşiate, se ridică celea trei confesiuni protestante, confesiunea luterană, calvină şi unitară, şi Ardealul devine terenul celor mai neastâmpărate şi mai crude lupte religioase şi a celui mai urgent proselitism.

* * *

In preajma acestor oraşe, cari se însufleţeau pentru reforma luterană sau calvină, îşi trăia traiul umilit în lucrarea sirguincioasă a pământului, în păzirea turmelor de oi şi, în vremi de grea cumpănă, în apărarea hotarelor contra năvălirilor duşmane: poporul românesc, stăpânitorul exclusiv, în alte tim-

¹⁾ Arhiv d. Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge, XV, p. 58. Cfr. şi Oltard. Concio sollemnis et extraordinaria. Cibinii, 1850, pp. 44—46.

²⁾ H. Wittstock. Beiträge zur Reformationsgeschichte des Nösnergaues. Wien, 1858, p. 13.

³⁾ Trauschenfels, Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens. Kronstadt, 1860, p. 9.

⁴⁾ Monumenta com. Regni Transylvaniae II, 79.

puri, al acestui colț de pământ. Lipsit de drepturi politice, de libertate și de avuții și astfel lipsit și de puțința unei dezvoltări culturale normale, neamul nostru avea, în schimb, superioritatea vitejiei îndrăznețe și a hărniciei rodnice și eră cel mai numărös popor al Ardealului: destule însușiri, ca stăpânii nostri să se năzuiască a ne câștigă pentru ideile religioase, de cari erau însuflețiți. ¹⁾

Lucrul se părea la început foarte ușor. Românii erau păstoriți în timpurile acestea de vlădicii, cari rezidau în mănăstirea Vadului, întemeietă, probabil, sub Ștefan cel Mare în satul cu acelaș nume, aparținător cetății Ciceului, care făcea parte din posesiunile ardelene ale Voivozilor Moldovei; de cei din Geoagiul de sus, sat aparținător domeniului Stremțului, care eră între 1508—22 posesiunea Voevozilor Țării românești. Atât episcopia Vadului cât și a Geoagiului de sus au avut o durată foarte scurtă, fiind ambele desființate la începutul jumătății a doua a veacului al XVI-lea. Iurisdicția vlădicilor, cari rezidau aci, se extindea asupra credincioșilor de pe domeniile amintite, bucurându-se de scutul puternic al principilor celor două țeri române, iar în celelalte părți numai întrucât îngăduiau domnii, de pământ la început catolici, iar mai târziu protestanți¹⁾).

Preoții de rând, conducătorii imediați ai poporului, de soarta căruia se împărtășiau sub toate raporturile, fiind supuși acelorași sarcine și greutăți, erau de o ignoranță înspăimântătoare. Pregătirea lor, eră redusă la cunoștința cetitului și a scrisului, meșteșug învățat în casa părintească, când tatăl avea aceeaș slujbă, sau în mănăstire, și rareori aflăm preoți cu o cultură mai temeinică, pe când, de altă parte, aflăm o mulțime, nu numai în veacul al XVI-lea, ci și în cea următoare, cari nu erau stăpâni nici măcar pe măestria unui cetit și scris cuviincios. Pe același grad de cultură duhovnicească stă și călugăria din micile, săracele și modestele mănăstiri ortodoxe, cari erau îngăduite de mila iertătoare a stăpânilor țării. De-o înțelegere adâncă, deci, a dogmelor, a esenței credinței răsăritene, de puțința unei priceperi a deosebirei dintre această credință și aceea, pe care o predicau „colegii“ reformați sau catolici, de lupte îndărătnice cu graiul viu sau în scris contra acelora, cari se apropiau de noi cu gând dușmănos, cu gândul

¹⁾ Dr. A. Bunea, Vechile episcopii românești a Vadului Geoagiului, Silvașului și Bălgradului. Blaj, 1902, cap. II—III.

de a ne abate dela „erezia“ ortodoxă la noua doctrină curată, nici vorbă nu putea fi.

Astfel, pe când proselitismul religios îndrăzneț și războinic, eră întimpinat în alte țeri și la alte popoare de reacțiunea demnă, a celor cari își simțiau primejduită cea mai sfântă comoră a sufletului lor religios, și atacurile unei părți erau însoțite de strigătul de răsvrătire furtunoasă a celeilalte părți, proselitismul stăpânitorilor calvini din Ardeal a trecut, fără sgomot și fără încrucișări de arme, din izbândă în izbândă. Epoca aceasta lungă de un veac și jumătate a istoriei Bisericii române nu este o epocă de luptă, de răsvrătire împotriva acelorora, cari voiau să profaneze altarul conștiinței noastre religioase, ci o epocă de umilință mută, fără martiri și fără eroi.

ZENOVE PÂCLIȘAN.

La unirea bisericilor¹⁾.

Prolegomena.

(I).

Papalitatea! Se găsește oare în istorie un fenomen mai minunat decât acesta?! Minunat prin existența sa de 1900 ani, și minunat mai ales prin binecuvântările, cari le-a revărsat preste omenime! Papalitatea este un obiect de nemărgintă iubire și venerațiune pentru milioane, în tocmai cum e și un obiect de ură pentru milioane. Dar chiar și dușmanii sunt siliți să-și plece genunchii înaintea mărimii venerabile a Primatului și să-i mărturisească excelența.

Iată un glas, ce vine din o țară, unde mai adânc decât ori unde, s'au înrădăcinat prejudițiile față de papalitate, din Anglia. Protestantul *Macaulay* în „Meditări asupra istoriei Papilor“ zice: „Nu este, și nici nu a fost cândva, vre-o operă a înțelepciunii omenești, care să merite o mai mare atențiune decât biserica Romei. Istoria acestei biserici cuprinde în sine ambele epoce mari a întregii civilizațiuni omenești... Cele mai superbe dinastii regești sunt numai de eri-alaltăeri, în asemănare cu șirul Papilor domnitori... Papatul trăiește nu numai ca ceva antic, ci e plin de putere și vieață tinerească...“

¹⁾ Răspuns Păr. Dr. Nicolae Bălan.

Încă nu vedem nici un semn, care să vestească apropiata cădere a lungii sale domnii. Ea a văzut începutul tuturor regiurilor și instituțiilor, și cine știe, nu e oare destinată să vadă și sfârșitul tuturor“. Iar un alt protestant, unul din zilele noastre, *Dr. Briggs*, profesor la „Union theological seminary“ în New-York, scrie aceste: „Papalitatea este una dintre cele mai mărețe instituțiuni, ce au existat vre-odată pe lume; și la tot cazul e cea mai mare dintre toate cele ce există azi, și cu liniștea siguranței poate privi în fața unui viitor și mai mare. Puterea-i se extinde peste *singură biserica ecumenică din întreagă lumea*; celealalte biserici în organizația lor sunt numai niște biserici provinciale sau naționale. Prin succesiune neîntreruptă firul ei ne conduce peste 18 veacuri îndărăpt, până la sfântul Petru, pe care Mântuitorul lumii l-a designat să fie capul Apostolilor. Poruncește corporațiunii mari a creștinilor, ca una, care de pe vremea apostolilor până astăzi, totdeauna a păstrat una și aceeași organizație“¹⁾.

Dar să ascultăm un glas și din sînul bisericii orientale. În mijlocul frământărilor, prin cari trece biserica rusească, în opera pentru eluptarea libertății bisericii rusești de sub birocrația cezaro-papizmului, și pentru restituirea vechiului patriarhat de Moscva, iată ce scrie un distins publicist rusesc, *Mencikoff*, în numărul de Paști din anul 1905 a ziarului „Novoje Vremja“: „Patriarhatul apusean s'a dezvoltat în imperiul universal al catolicismului. În vremece patriarhii grecești sărutau mâna pașilor turcești, și se rugau pentru mila lor, papa dela Roma s'a declarat de împărat al împăraților și distribuia tronuri. Teologii noștri în polemiile lor jaluze au încercat să dejosească papalitatea, dar ea cu toate acestea totdeauna a fost universală și ecumenică, și nu numai, că purtă această titlă, ci o și realizează. Încă și astăzi, când zace în ruină vechiul creștinism, biserica apuseană apare ca o împărăție, care nu atârna de lumea aceasta, căci capul ei nu e supus nimănui, și la tronul ei întreagă lumea privește ca la un tron împărătesc. E adevărat, că nu mult trebuiește, ca să poți nimici statul papal, căci doar abia se extinde peste Vatican și câteva jughere de loc. Dacă luăm în conziderare numai puterea brută, regele Italiei, într'un pătrar de oră ar putea cuceri acest imperiu de câteva jughere, și cu toate acestea nu cutează, iar papa

¹⁾ Cfr. „Egyházi Közlöny“, Budapest, 1907, nr. 52, p. 825.

are cutezanța să susțină deja de 35 de ani anatema peste dinastia regească italiană. Acel bătrân singuratic, acel fiu simplu al poporului, care încoronat cu coroana triplă, și pe care îl apără numai câțiva gardiști nobili, acela a fost destul de puternic, să țină până astăzi închise porțile Italiei dinaintea unui împărat catolic, oricât de tare a dorit Francisc Iosif să cerceteze acasă pe aliatul său. Asămănați numai această putere duhovnicească de 19 secole, cu strălucirea patriarhatului nostru. Eri i-au dat această pompă, astăzi i-o iau, și poate, că mâne iară i-o vor da. Așa cred, că între atari împrejurări chiar și dacă i-ar da mitropolitului din St. Petersburg titlul de arhipapa, tot nu ar urmă, să fie biserica noastră independentă de stat. Ca să poată fi independentă, ar fi trebuit să se înființeze la noi deja la începutul creștinizmului un atare patriarhat! Atunci poate, că i-ar fi succes cumva, să-și câștige ceva vază..., dar a visă de patriarhat astăzi, după 2000 de ani, e cam târzior. *Singurul mijloc de a avea patriarh independent, cum e buna oară papa, ar fi, să recunoaștem pe papa de patriarh al nostru!*¹⁾

După aceste mărturisiri ale unor oameni, cel puțin ne-preocupați, credem, că va înțelege oricine, că Scaunul papal nu se poate ignora. Și cu atât mai puțin se poate socoti papalitatea ca o piedecă în calea unirii bisericilor! Doar chiar ea este factorul unității bisericești! E un adevăr acesta, pe care deja în veacul al 3-lea l-a spus sf. Ciprian, și în șir ne-întrerupt l-au mărturisit marii părinți ai bisericii orientale și apusene, și chiar și în vremurile apropiate de fatala desbinare l-a mărturisit un patriarh al Constantinopolului, *Tarasie*, zicând, că papa dela Roma este acela, „*prin care membrele sfășiate se leagă în unitate, prin care se stabilește adevărata mărturisire, și prin care biserica catolică câștigă unitate*”¹⁾.

Și papalitatea e conștie de misiunea sa dumnezeiască. De aceea o vedem în toate veacurile ca propovăduitoarea unirii bisericilor.

Nu de mult, sunt abia trei ani de atunci, actualul papă, Pontificele Piu X., credincios devizei sale de-a „restaură toate în Hristos”, cu prilejul serbărilor jubilară a sfântului Ioan Gurădeaur, a rechemat pe frații orientali la centrul unității

¹⁾ Cfr. Epistola patr. Tarasie, către papa Adrian. Migne, Patr. gr. t. 98. col. 1439.

catolice. Urmările le știm. Toată presa bisericească, orientală și apuseană de-o potrivă, a pornit discuții înfocate pe tema unirii bisericilor.

Aceste discuții în lumea de astăzi, atât de indiferentă în ale religiei, sunt de mare folos, căci se deșteaptă în cetitori cel puțin interesul pentru chestii religioase. De un lucru însă nu-i permis să se uite, și anume de acela, că în discuțiile de acest fel trebuie să se păstreze, până în sfârșit, tonul serios și iubitor de adevăr, care ține seamă de rezultatele științei.

A vorbi astăzi de colecția pseudoizidoriană, ca de temeiul primatului papal, înseamnă a ignora întreagă istoria primelor 9 veacuri ale bisericii. După lămuririle date de p. Dr. Nicolescu în această revistă¹⁾, credem, că e de prisos, să mai insistăm asupra colecției pseudoizidoriane. Reținem numai faptul, că erudiții, nici chiar cei protestanți, ca Wasserschleben, și Richter, nu mai țin astăzi la părerea, că sistemul papal e clădit pe colecția pseudoizidoriană, precum mai crede încă și acum p. Dr. Nicolae Bălan²⁾. Tot asemenea e greșită și afirmația, că „colecția pseudoizidoriană a falsificat din temelii dreptul canonic și dogmatica bisericii apusene“³⁾. Căci doar astăzi chiar și istoricii bisericești neuniți, de talia lui Filaret Vafides, conced, că „deși multe dintre constituțiunile cuprinse în această colecție sunt spurii, dar ideile cuprinse în acele nu sunt de tot nouă, ci sunt culese din cele mai deosebite izvoare“⁴⁾. Așadară mai mult după formă decât după materie erau nouă cele cuprinse în colecția pseudoizidoriană. De altcum teologia catolică nu a avut nici când lipsă și nici pe viitor nu va avea lipsă, în apologia primatului papal, de falsificatele din colecția pseudoizidoriană. Har Domnului, avem colecții destul de autentice de ale scrierilor sf. Părinți, ca a lui Migne, Mansi, Harduin ș. a., și credem, că utilizând aceste colecții, nu putem fi acuzați, că am stă pe temeiul colecției pseudoizidoriane.

P. Dr. Bălan, cu toate aceste, din faptul, că în discuția noastră, în care am utilizat colecția lui Migne și Harduin, a alunecat ceva, ce dlui, după cercetări sânguincioase, a aflat, că se află și în colecția pseudoizidoriană, ori poate singur acolo, își îngăduie

¹⁾ Cfr. Nr. 5 și 7. 1911.

²⁾ Cfr. Dr. N. Bălan, In chestia reunirii bisericilor, Sibiu, 1909, p. 24.

³⁾ Cfr. Dr. N. Bălan, în „Revista Teologică“, Nr. 9—1910, p. 322.

⁴⁾ *Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία*. Constantinopol, 1886, tom. II. p. 162.

la adresa teologiei catolice, învinuirea grea, că ea ar stă pe baza colecției pseudoizidoriane. Că din parte-mi s'a comis ceva greșală, se prea poate; și voi fi pururea recunoscător părintelui Bălan, dacă și pe venitor îmi va descoperi greșelile, ce voi face.

Căci în lucruri atât de gingașe, ca cel al criticii textelor patristice, pot să greșească chiar și cei ce caută adevărul cu cea mai mare diligență, fără de a fi îndreptățit păr. Dr. Bălan să afirme, că „aceasta ar însemna să te joci în mod neiertat cu credința, ce zici că o ai¹⁾”

Dacă e vorbă să facem paralelă, chiar teologii neuniți comit în combaterea catolicismului greșeli de acelea, din cari reiese limpede, că ei nici cea mai mică silință nu și-o pun să afle adevărul, și că prin urmare nu caută serios adevărul. Așa spre pildă Ghenadie Enăceanu²⁾, Ioan Broju³⁾ ș. a. socotesc, că dogma catolică despre *infallibilitatea* papală învață *impeccabilitatea*. Grecul Dyovuniotis zice, că catolicii în dogma *imaculatei concepțiuni* a Preacuratei *zeifică* pe Maica Domnului⁴⁾. Iar arhimandritul rusesc Avgustin susține, că dogma catolică a *imaculatei concepțiuni* a Maicei Domnului are de a se înțelege așa, că ea a fost zemislită *fără sămânță bărbătească*⁵⁾. Am mai putea remarcă apoi o seamă de teologi neuniți, cari țin, că catolicii în dogma purcederii Spiritului sfânt dela Tatăl și dela Fiul, ar învață, că Duhul sfânt purcede *din două principii*; iar ce privește învățătura despre purgator, aflăm la unii teologi neuniți părerea, că după credința catolică te poți curăți în purgator și de păcate de moarte, și alte de aceste.

Pe urmă să mai admitem și aceea, că teologii neuniți încă greșesc *bona fide*, — dar ce urmează de aci? Urmează, că e mare lipsă de atingerea între teologii catolici și neuniți. Să ne invite și frații neuniți la congrese comune pentru discutarea acestor chestii, așa cum îi chemăm noi la Velehrad. Prin atingerea și discutarea reciprocă nemijlocită ne-am lumina unii pe alții, și s'ar evita pe viitor greșeli penibile, ca cele amintite mai sus, și ar dispărea și prejudecățile și ura fanatică.

¹⁾ Cfr. „Rev. Teol.” Nr. 9—1910, p. 323.

²⁾ Cfr. „Biserica ortodoxă română”, București, 1874, nr. 1. p. 73: „Dogma cea nouă a bisericii papale, fixată acum de către Vatican și privitoare pe *nefallibilitatea* (sic!) sau *nepăcătuiră* Papei”.

³⁾ Cfr. —, Primatul papal și infalibilitatea papei, Sibiu, 1890.

⁴⁾ Cfr. —, Ἰωάννης Δαμασκηνός, Athene, 1903, p. 133.

⁵⁾ Avgustin, Rukovodstvo kosovnomu bogosloviju, Moscva, 1898, p. 257.

Câtă vreme însă biserica neunită se retrage dela astfel de congrese comune, și cearcă cu ori ce mijloace, fie și protestante, să combată și să înădușe în germene ori ce încercare de unire a bisericilor, ori de luminare reciprocă, ea se arată dușmană unirii bisericilor, și prin urmare dușmană intențiunilor lui Hristos, care a voit ca una să fim. VIRGIL POP.

O sentință.

Nr. ....

Tribunalul matrimonial mitropolitan gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș, ca for de a II. instanță pentru diecezele sufragane, în ședința ținută la 16 Februar 1910, — luând la pertractare cauza procesuală vinculară a Mariei Poponea m. Iancu¹⁾ ca A. contra bărbatului său Silvestru Iancu ca I., urzită din punctul silei, judecată de forul matrimonial episcopesc al.... ca for de I. instanță cu deliberatul de dtul 17 Octomvrie 1909. Nr. 69. și apoi apelată din partea defensorului forului matrimonial de I. instanță, — după ascultarea defensonului său — a adus următoarea

sentință:

Tribunalul matrimonial mitropolitan ca for de a II. instanță, aprobând deliberatul forului matrimonial de I. instanță, căsătoria încheiată la 5 Martie, 1905, în biserica gr.-cat. din Tăuni, între Silvestru Iancu, gr.-cat. din Botez și între Maria Poponea gr.-cat. din Tăuni, — o declară invalidă și nulă din punctul silei morali, statorite în Tit. IV. sec. I., c. II. §. 5. lit. b. a Conciliului provincial din 1882, care silă s'a exerciat asupra Mariei Poponea A. din partea mamei sale văd. Ana Poponea n. Rotar;

Litiganților le dă voie de-a păși la altă căsătorie mai fericită;

Licvidează ca spese procesuali taxa acestei sentințe în suma de 10 (zece) cor., ce va avea să le plătească Ana Poponea n. Rotar din Tăuni în restimp de 30 zile dela publicarea acestei sentințe.

Motive:

Extrasul matricular de cununie dat în Tăuni, la 16 Iunie 1907. sub Nr. 36. dovedește, că în 5 Martie 1905, s'a încheiat

¹⁾ Toate numele de persoane și numirile de localitate sunt schimate N. R.

căsătorie între Silvestru Iancu gr.-cat. din Botez și Maria Poponea gr.-cat. din Tăuni, având de preot cununător pe Ioan Pop și de nănași pe preotul Petru Iancu din Măgura și soția sa Mărioara n. Veseușan. Vestirile pentru aceasta căsătorie s'au făcut în 4 Ianuar, 5 și 12 Februar 1905. De vreme ce A. Maria Poponea s'a născut în 8 Ianuar 1891, și așa era prea tinără, preotul din Tăuni, în 7 Februar 1905, a cerut îndrumări, în cauză, dela Ordinariat. Preotul a fost îndrumat din partea Ordinariatului de.... în 11 Februar 1905, sub Nr. 978, să îndemne mirii, ca să amâne contragerea căsătoriei, fiind sponsa prea tinără pentru suportarea vieții conjugali, dacă aceasta n'ar succede, se pot căsători, având sponza și părinții să declare în scris, că nu-i silită și respective, că părinții n'o silesc la contragerea căsătoriei. Declarațiunile s'au dat în 26 Februar 1905. A. declară, că căsătoria cu Silvestru Iancu o încheie din voie liberă, iubire curată și nesilită de nimenea și adaugă: „și fiind orfană și rămasă de tată, acest paș îl socotesc mai favorabil pentru soarta mea viitoare“.

După câteva luni de convețuire litiganții s'au despărțit, fără ca să mai restabilească convețuirea conjugală; iar la protocoalele luate în 4, 12 și 19 Noemvrie 1907 ambii au declarat, că nici nu mai voiesc să trăiească împreună.

Contractul matrimonial-civil, încheiat între litiganți în 4 Martie, 1905, s'a desfăcut prin sentința Curiei, adusă în.... April 1907. Nr....

Maria Poponea m. Iancu în acțiunea sa înaintată Preav. Conzistor de.... și împrocolată sub Nr.... cere, ca căsătoria ei cu Silvestru Iancu celebrată în Tăuni la 5 Martie, 1905 să se declare de nulă și invalidă, aserând atât în libelul acțional, cât și la protocoalele luate în 4, 12 și 19 Noemvrie 1907, la protocolul investigațiunii preliminare din 30 Ianuar 1908 și la cel de investigațiune probătoare-supleteoare din 25 Maiu 1909, că ea a încheiat căsătoria din 5 Martie, 1905 cu Silvestru Iancu silită și nu din iubire și voie liberă. În special aserează, că tinără și nepricepută fiind, atât la fidanțare, cât și la cununie, ea n'a înțeles și n'a știut datorințele vieții căsătorești, nici greutățile aceleia și n'a priceput importanța căsătoriei.

Declară, că s'a măritat forțată și silită de mama sa Ana Poponea n. Rotar, dela care a cerut-o de soție I., pe care ea nu l-a cunoscut, nici odată nu l-a iubit, cu el nu s'a drăgostit,

nici nu și-a petrecut și nu s'a înțeles privitor la căsătoria lor și nu s'a drăgostit și înțeles cu el nici chiar când au mers la matriculant pentru încheierea legăturii civile. Spune, că, la prima vizită a Inctului, și-a arătat neplăcerea prin aceea, că n'a voit să-l petreacă nici până la ușă, zicând mamei sale: „Petreci-l Dta, că mie nu-mi trebuie“.

Recunoaște, că la fidențare a răspuns cu gura de jumătate, că se învoiește, dar zice, că aceasta a făcut-o de frica părinților și de rușine de cei prezenți. Recunoaște, că declarațiunea din 26 Febr. 1905, ea a scris-o, se apără însă cu aceea, că tineră fiind, ea nici ideile n'a avut de vieața conjugală, apoi a fost cuprinsă și de frică în urma tratării rele, suferite dela mamă-sa, la a cărei îndemn și poruncă a mers la preotul local pentru subscrierea acelei declarații. Despre sila, ce a exerciat mamă-sa asupra ei, nu s'a căit nimănu, fiindcă a fost rușinoasă, apoi nici n'a știut cumpăni urmările faptei sale.

Spune, că sila, ce i-s'a făcut, s'a manifestat în aceea, că au amenințat-o cu bătaie și cu alungare dela casa părintească pentru cazul că nu se va mărită după Silvestru Iancu.

A. aserează mai departe, că și la cunnie s'a dus silită, că mamă-sa a silit-o atunci să se și îmbrace. Pe drum, spre biserică, a fost supărată și a plâns. Recunoaște, că după mai multe întrebări ale preotului cununător a răspuns, că se învoiește la căsătorie, dar adaugă, că declarațiunea aceasta a făcut-o de frică, rușine și din nepricepere.

Pe urmă A. recunoaște, că după cununie a avut împreunare trupească cu I., dar numai silită de el. Despre sila aceasta, tot din nepricepere și de rușine, ea nu s'a căit nimănu.

A., pentru dovedirea aserțiunilor, s'a provocat la martorii: Teodor Vultur, Augustin Poponea, Rachila Poponea m. Lazar, mamă-sa Ana n. Rotar și Valeria Mărginean. Aceștia și încă Elisaveta Vultur și Marta Berbecar au fost ascultați sub jurământ în 14 Maiu, 1908.

La investigațiunea probătoare-supletoare din 25 Maiu, 1909, au fost ascultați: Actricea, Ioan Călin și Vasile Marin, mama Actricei, preotul cununător și nănași litiganților.

Aserțiunea A. privitoare la etatea ei o dovedește scrisoarea preotului din Tăuni de dto 7 Febr. 1905, după care A. s'a născut în 8 Ianuar, 1891. Astfel A. a fost, la cea dintâiu promulgare, de 13 ani, 11 luni și 26 zile, iar la cununia ei cu Silvestru Iancu a fost de 14 ani, 1 lună și 27 zile.

Aserțiunile A.-cei privitoare la sila exerciată asupra ei din partea mamei sale și — în parte — de mătușa sa Rachila Poponea m. Lazar și a bătrânului Teodor Vultur — le dovedesc fasiunile martorilor jurați, iar dovezile acestea se întăresc prin depunerile preotului cununător, a nănașilor și prin fasiunea Inctului din 30 Ianuar, 1908.

Considerând acum, că A, la prima vestire a fost numai de 13 ani, 11 luni și 26 de zile, iar la cununia ei cu Silv. Iancu a fost de 14 ani, 1 lună și 27 zile, pentruce și Preav. Ordinariat de... în 11 Februarie, 1905 sub Nr. 970 încă a declarat, că e prea tinără pentru suportarea vieții căsătorești, și — după părerea, ce domnește în viața juridică — un individ, în etatea aceasta fragedă, de comun n'are dezvoltarea trebuincioasă pentru a putea înțelege importanța morală și juridică a lucrărilor mai însemnate, cum e și căsătoria și nu-i în stare să priceapă datorințele și greutățile unui astfel de stat, cum ase-rează A. că n'a priceput nici ea pe lângă toată declarația, ce a dat-o în 26 Februarie, 1905, în care între altele zice: „fiind orfană, rămasă de tată, acest pas îl socotesc mai favorabil pentru soarta mea viitoare“, care declarație, chiar pentrucă e făcută în forma aceasta de o fată de 14 ani, împrumută crezământ aserțiuni, că ea n'a priceput și n'a știut urmările faptei sale.

Considerând, că martorii Valeria Mărginean, Augustin Poponea și bătrânul de 75 ani Teodor Vultur fasionază, sub jurământ, că A. a declarat mamei sale, cum că ei nu-i place de I. că nu voiește să se mărite după el, că, plângând, a rugat pe mamă-sa, s'o lase, să crească și atunci se va mărită după altul, dar nu după I. cu care, de va fi măritată cu sila (după fasiunea Valeriei Mărginean) nu va ședeă; — Considerând, că mărturisirile acestea se confirmă numai prin fasiunile făcute tot sub jurământ a Anei Poponea n. Rotar și a Rachilei Poponea m. Lazar (mama și mătușa A.-cei), cari își și motivează procedura lor față de A.: mama ei cu aceea, că văduvă fiind, a cugetat, că în forma aceea își va ferici mai iute unica fată și a silit-o și sperând, că pe cum le-a succes altor părinți, așa-i va succede și ei anume, că fata pe urmă să va împacă și vor fi fericiți; iar mătușa A.-cei își motivează procedura cu gândul, că nepoata ei face un pas fericit și între oameni de cinste, fiind Inctul învățător și frate preotului din Măgura;

Considerând, că motivările făcute de mama și mătușa A-cej, de acestea două femei țărane, cari nu știu să-și iscălească nici numele, împreună cu jurământul depus de ele, împrumută crezământ mărturisirilor lor și ridică suspiținea de parțialitate;

Considerând mărturisirile Valeriei Mărginean, alui Teodor Vultur și alui Augustin Poponea, după cari, împotrivindu-se A. căsătoriei cu I. mamă-sa a suduit-o, a blăstămat-o, a tractat-o cu asprime și a amenințat-o, că o va alungă dela casă, să-și iee hainele și să meargă în lume, și că nu va mai mărita-o, la ce s'au mai adaus și sudălmile mătușei sale Rachila m. Lazar și îndemnurile bătrânului Vultur, — cari amenințări, provenind dela o mamă aspră, furioasă, iute la mânie și critică, ușor au putut aduce pe blânda, supusa și ascultătoarea A. în o stare de nevoie inevitabilă așa încât ea, — judecând raporturile și împrejurările date anume faptul, că a avut numai mamă, tinereța ei, individualitatea ei și a mamei sale — n-a putut avea altă ținută decât aceea, la care a fost silită;

Considerând, că dela nimeni, și mai puțin dela o copilă de 14 ani, cum eră Actricea — nu se poate pretinde desvoltarea unei puteri extraordinari de rezistență în fața unei repețite constrângerii;

Considerând, că martorii Valeria Mărginean, Augustin Poponea și T. Vultur împreună cu mama și mătușa A-cej fasionază, că aceasta dela început nu l-a voit pe Sil. Iancu și dela început a spus mamei sale, că nu voiește să se mărite după el, ce s'a manifestat și în supărarea și plângerea, ce a observat-o la fidanțare martorul Marta Berbecar și preotul Petru Iancu și manifestatu-sa și în aceea, că A. n'a voit să petreacă pe I, ci a mânat pe mamă-sa, care stăruia să-l petreacă, zicându-i: „Mergi și-l petrece Dta, căci Dtale îți trebuie iar mie nu-mi trebuie în veci,” care răspuns invoalvă o necuviință, ce nu-i eschisă însă nici chiar la un băiat ascultător supus și blând, dacă părinții îl silesc la un lucru, ce nu-i place și la care — știe și el — că părinții nu sunt îndreptățiți, să-l silească;

Considerând, că martorii Augustin Poponea și T. Vultur fasionază sub jurământ, că A. a plecat la cununie, plângând și supărată, ce se confirmă și prin mărturisirile Martei Berbecar, a mamei și a mătușei A-cej, cum și a martorilor ne-jurați Petru Iancu, preot și Marioara Iancu n. Veseușan;

Considerând, că, după fasiunea preotului cununător Ioan Pop, Actricea, contra datinei și în mod bătător la ochi, la petrecerea, ce a urmat după cununie, a fost supărată, rău dispusă și s'a întors cu spatele cătră mirele său, iar după mărturisirea preotului Petru Iancu și a soției sale, A. eră veselă, când conversă cu alții și posomorită, când conversă cu I.; și în urmă

Considerând, că litiganții, cari aserează, că înainte de cununie nu s'au drăgostit împreună, nu și-au petrecut și nu s'au sărutat, după cununie au petrecut tot în sfadă, neînțelegere și neliniște, ca doue persoane străine, despre ce, în general, mărturisesc și nănașii lor de cununie, iar debitul conjugal l-a prestat A. numai silită de I., și sila aceasta a potențat numai ura și neplăcerea ei față de el, până ce pe urmă l-a părăsit, fără să se mai împace vre-odată:

Din toate acestea considerante s'a convins și tribunalul matrimonial de a II-a instanță, că A. a fost silită moralmente la încheierea căsătoriei cu I. anume prin amenințarea cu rele din afară, relative mari, nedrepte, certe, continue și inevitabile, cari i-au împiedecat liberul arbitriu pentrucă căsătoria litiganților din 5 Martie, 1905, care nu s'a convalidat niciodată, a trebuit s'o declare de nulă și invalidă din punctul silei circumscrise în Tit. IV. sec. I. c. II. §. 5. lit. b) a Conciliului prov. din 1882, iar pe ei liberi și îndreptățiți de a păși la altă căsătorie mai fericită.

De vreme ce martorii Valeria Mărginean, Augustin Poponea și Teodor Vultur mărturisesc sub jurământ, că Ana Poponea n. Rotar a silit pe A. la încheierea căsătoriei cu I., — ce de altcum recunoaște și ea. — tribunalul a trebuit să judece pe aceasta la suportarea cheltuielilor.

Blaj, D. c. m. s.

N. N.

not.

N. N.

prezident.

**

Presă și viitorul nostru.

E cunoscut, cât de mult a schimbat fața lumii invenția frumoasă și salutară a tiparului. Ea a dat naștere multor instituțiuni culturale, la cari lumea antică nici măcar visa nu putea. Intre aceste poate cea mai însemnată este presa, care

progresând în continuu, azi a ajuns aproape așa de necesară ca pâinea de toate zilele.

Presă este o putere formidabilă în mâinile vrășmașilor culturii creștine. Pentru că ce vedem azi? ... O nepăsare păcătoasă și un indiferentism colossal față de principiile Mântuitorului, și ca urmare al acestora: cel mai detestabil egoism în clasa așa numită cultă, iar poporul, clasa de jos, geme sub sarcinile aproape insuportabile ale vieții, și se aruncă în brațele socialdemocrației internaționale, cu dorul de a se răsbună contra acelor, cari l-au lipsit de credința, ce propovăduiește dragoste față cu deaproapele și față de Dumnezeu. Și cine va zice, că nu prin presă lucră contrarii culturii creștine? Cine va zice, că nu presa liberală și francmasonă lansează idei de acele, prin cari se țintește mai întâiu slăbirea și dacă se va putea nimicirea totală a culturii creștine?

Mai demult, și dacă cineva a neglijat pe câtva timp deprinderea religiei sale, focul credinței nu i-a fost stins cu totul; dacă și-a uitat de sine și a păcătuit, în inima lui veghia totuș credința în Dumnezeu, și nădejdea în Mântuitorul Hristos, iar cea dintâiu lovitură a sorții, aprindea acolo de nou focul iubirii adevărate. Azi însă puterea nădejdei creștine, pare că a perit cu totul din inimi; tinerilor în etate fragede de 15 ani, când șed încă pe băncile școlii, nu le mai trebuie altar, Dumnezeu, și religie... Poate-se oare închipui o icoană mai tristă, decât cea a unui prunc de școală, care nu mai are nici o credință? Un prunc, înaintea căruia credința religioasă alor 6 mii de ani, și creștinismul de 19 veacuri, nu sunt altceva, decât întunecime, minciuni și superstiții!

Această necredință este un adevărat morb epidemic, ai cărui bacili suflați de vântul primejdios al presei anticreștine, străbat pretutindena și inficiază totul: vatra familiară, școala și atelierile lucrătorilor. Mulțimea cade, și numai puțini au curajul și puterea de a rezista, și de a se mărturisi pe față aderenți ai credinței și a legii străbune. Nici chiar familia nu mai este aceea, ce Dumnezeu a voit să fie; simpatia și dragostea inimilor, azi sunt înlocuite prin cel mai murdar egoism și interes material. Așa că nu-i mirare, că din astfel de relațiuni, cari nu sunt întemeiate pe armonia simpatiei și a dragostii, se nasc mlădițe, în inimile cărora cele mai nobile înclinări ale sufletului sunt pe calea degenerării.

Aceste toate sunt urmările triste ale presei sectelor franc-masone.

Față cu această stare a lucrurilor, nouă, cari vrem să fim și trebuie să fim apostolii culturii creștine, ni-se impune datorița să smulgem arma puternică a presei din mâinile contrarilor, și să ne creăm noi o puternică presă creștină, inspirată de principiile religiei lui Hristos, și atunci viitorul este al nostru, întărirea credinței și lățirea culturii creștine vor fi asigurate.

Dar nu vorbe, ci fapte ne trebuiesc. Avem cea mai urgentă lipsă de un *fond de presă*. Trebuie să recunoască adecă fiecare, că jurnalele noastre nu corespund așteptărilor unui om obișnuit cu marile avantaje ale presei străine. Știrile jurnalelor noastre ne sunt cunoscute din jurnalele străine, cu zile înainte, iar rubricile sunt puține și puțin variate. Dar nici nu-i mirare, căci nime nu poate aștepta, ca 3—4 oameni, cari formează întreg personalul unui jurnal creștin, să scoată un ziar, ținut la nivelul jurnalelor străine, al căror personal de redacție stă din 15—20 persoane splendid salarizate.

Lipsa unui fond de presă creștină bate deci stăruitor la porțile noastre. Printr'un astfel de fond s'ar putea întemeia înainte de toate un jurnal puternic și bine redactat, care să rivalizeze cu jurnalele străine, și ocupând locul acelora, se combată pe contrari, ducând la biruință steagul principiilor creștine.

Nu-i permis, să lăsăm, ca jurnalele noastre să fie avizate numai la câteva sute de abonați, căci pot veni timpuri grele, când atari ziare se nimicesc cu siguranță.

Dacă creștinii generoși și marimonioși ar jertfi măcar jumătate din prisosul venitelor unui an, în scurt timp am avea un fond puternic de sute de mii, și noi cei mai mici și sărmani, văzând exemplul mecenaților noștri, pătrunși de sântenia scopului, bucuros am contribui și noi la augmentarea lui.

Sunt câteva luni abia, de când s'a înființat marele organ a francmasoneriei din Ungaria: „Világ“, și el dispune deja de un fond de peste 200 mii. Cât va mai crește fondul acesta ?!

Rezultatul acesta, fie pentru noi un puternic îndemn, care

să ne desmorțească și însuflețească. Trebuie să arătăm lumii, că fiii întunerecului nu sunt mai isteți și mai tari, ca fiii luminii. Aceasta se va putea însă numai dacă vom ști să dăm presei însemnătatea, ce i-se cuvine¹⁾.

DR. PAUL LAURAN.

CRONICĂ.

O nouă serbare culturală a neamului nostru s'a petrecut în Iași Moldova, unde centrul serbărilor a fost *universitatea*, care stă de un jumătate de veac, și bărbatul care a avut partea leului la înființarea ei: *Mihail Kogălniceanu*.

Zilele de 25—29 Septembrie st. v., se vor pomeni multă vreme din partea tuturor Românilor, dar nu vor fi uitate curând, mai ales de aceia, cari au avut norocul să poată fi față la toată splendoarea și măreția, ce a îngrădit acest iubileu semicentenar al culturii române. Proporțiile uriașe ale acestui praznic românesc, se datoresc, cu siguranță, în primul rând interesului, ce familia domnitoare a României a crezut că trebuie să arete, față de aceste serbări.

Insuș regele, și întreaga familie domnitoare și-a mutat adecă reședința, pentru timpul serbărilor, în a doua capitală a țării, luând parte activă la toate momentele mai însemnate ale festivităților. S'au prezintat apoi trimișii universităților tuturor neamurilor, cari au simpatii pentru neamul nostru, ori știu cel puțin să se ridice peste ceea ce se cheamă dușmănie politică, atunci când e vorbă de a fi părtaș unei bucurii, pe care ți-o poate da știința și cultura. Ba erau în Iași, în zilele acele, chiar și trimiși speciali de-a Monarhului nostru, și de a Țarului tuturor Rușilor, aceștia pentru de a saluta pe regele Carol în numele capilor țărilor ce încunjură Moldova, în care petrecea domnul României.

Serbarea însă și a decurs după un program bine întocmit, care între atâtea discursuri academice de ale profesorilor universitari, români și străini, aveă să desfăteze pe ascultători și cu cuvintele, ieșite din inima înțelegătoare a regelui Carol, care la universitate și Academie se simte tot așa de acasă, ca și pe

¹⁾ Am făcut loc acestui articol, pentru stima ce avem față de autor, ne-ar fi plăcut însă dacă autorul nu rămânea la generalități, ci intră în amănunte, arătând cum contemplează numitul fond de presă. Se gândește D. Luran la societatea „Sf. Unire” — ale cărei lucrări pregătitoare nu știm de ce s'au amânat — sau vrea ceva cu totul de sine stătător? Căci în cazul din urmă, noi suntem cei dintâiu, cari nu credem că fondul contemplat de Dsa, se va putea îngheba.

de bătaie. S'au spus apoi cuvinte, ce lămureau însemnătatea praznicului, ce proslăveau pe Kogălniceanu, „cel mai mare om politic, fără coroană pe frunte, pe care l-a dat România modernă“, cum spuneă dl Iorga, și multe cuvinte de îmbărbătare ale trimișilor altor neamuri, cari cereau o mai strinsă legătură și o mai bună frățietate, în numele culturii și a științii.

Iar Vlaicu sbură peste capetele mulțimii, mai frumos ca ori când altădată, ca un măreț simbol al muncii viitorului, care promite roadele cele mai bogate. — Toată lumea crede astfel, și deo Dumnezeu, ca credința lumii să se izbândească. (ar.)

*

Conferențele învățătoarești ale arhiepiscopiei de Sibiu, începând cu acest an, vor fi ținute altfel ca până acum. Pe baza unui circular consistorial din 2 Iunie, 1911, în aceste conferențe nu se va mai discuta an de an întreg mersul învățământului, avându-se în vedere singuraticile obiecte de studiu, ci pentru fiecare an se va fixa înainte, și din bună vreme, un singur obiect, asupra căruia se vor stătu toate întrunirile învățătoarești ale celor 34 protopopiate din arhiepiscopie. Viitorul va arăta, dacă această inovație va fi în stare să promoveze cauza destul de mizeră a învățământului nostru rural, dar credem să putem spune de pe acum, că modul de a ține pe această bază conferințele *tractuale* învățătoarești, ni-se pare mult mai corăspunzător din punct de vedere pedagogic, și în aceeași vreme și mult mai ducător la scop, ca cel de până acum.

Pentru conferințele acestui an s'a fixat — cum eră și firesc — cel dintâiu și desigur cel mai însemnat dintre obiectele de învățământ: *studiul religiei*. Asupra creșterii religioase din școlile populare vor trebui deci să se gândească în serios peste 1000 persoane, învățători și cateheți, și ne place să credem, că membrii conferințelor învățătoarești din acest an — s'au început deja — prin discuții meritorice și hotărâri bune, vor ști să îndrume îngrijirea de studiul religiei în alvia cea bună, care înțelege suprema importanță ce o are religia, chiar din punctul de vedere al pedagogiei, și mai știe și aceea că „religia n'o învățăm pentru ca să o știm, ci pentru ca să o simțim“, cum așa de bine o spune asta un îngrijit articol a „Telegrafului Român“ din 12 Octomvrie.

Deo Dumnezeu, ca nădejdiile ce legăm de conferențele învățătoarești din acest an ale arhiepiscopiei de Sibiu, să se împlinească întocmai, contribuind în măsură însemnată la ridicarea vieții religioso-morale a poporului nostru. (ar.)

*

Congres anabaptist. Anabaptismul, cu toate ramificațiile lui, se lățește și întărește în toate părțile, unde Evanghelia lui Hristos nu se practică, deosebit unde cei ce stau

în fruntea poporului, nu traduc în viață ceea ce învață, ori ar trebui să învețe. Progrese foarte însemnate face secta aceasta în Rusia și America; acolo pentru întunecul intelectual și sălbătăcia morală, ce domnește în popor, iar în America mai mult pentru lipsa disciplinei severe la mulțimea sectelor religioase de acolo, unde numai biserica catolică, pentru lumina adevărului ce împrăstie și morală frumoasă și riguroasă, ce practică, cucerește în mari proporții dela toate sectele chiar și dela anabapțiști. La noi încă amenință anabaptismul, atât legea cât și neamul. Și se face aceasta mai cu samă acolo unde preotul e *domn*, și nu *părinte*. În anul c. s'a ținut în Newyork un mare congres internațional baptist, în care sau discutat și modalitățile pentru o însemnată colecție de bani, din cari să se ridice o casă de rugăciune și să se înființeze și susțină o școală superioară teologică, ce, probabil, le va și succede, fiindcă și până acum dispun de mari capitale, apoi jertfesc, chiar și pe la noi, neasemănat mai mult, decât cum jertfesc adevărații credincioși pentru biserică și școală. Miliardarul Rockefeller pentru scopurile de propagandă a acestei secte contribuie anual până la 25 milioane. Dela 25 Sept. până în 5 Oct. a. c. Anabapțiștii au ținut congres în Moscva, la care au luat parte cei mai de samă reprezentanți ai lor. — Noi, și cei mici și cei mari, avem destule motive, să combatem pe sectarii zeloși din mijlocul poporului nostru mai mult indirect, decât direct, mai mult prin un traiu din credință, prin simpla dovedire a adevăratei noastre credință, decât prin multă vorbă. (sr.)

*

Biserica catolică în Tripolis. Tripolisul este o prefectură apostolică, încredințată călugărilor minoriți, în fruntea cărora, ca prefect apostolic, astăzi stă Păr. *Rosetti* Bonaventura. Acesta, precum și cei 23 de minoriți, cari îl ajută sunt Italieni. Limba întrebuințată până acum în biserica din Tripolis a fost cea arabă și cea turcească, de vreme ce în popor sunt foarte puțini aceia, cari înțeleg italienește.

Misiunea minoriților din Tripolis datează încă din veacul al XVII-lea, dela anul 1643. Atunci s'a înființat prefectura apostolică, încredințându-se ea, la început, Francezilor, dintre cari primul prefect a fost Păr. *Canto* Pascal, care muncea pentru încreștinarea țării cu 8 soți ai săi, tot Francezi, Muhamedanii, în fanatismul lor au cauzat foarte multe greutăți acestor misionari, dar cu toate aceste în veacul al XVII-lea orașul Tripolis isi avea deja capela catolică, și credincioșii săi. Conducerea misiunii a fost încredințată Italienilor abia în veacul al XIX-lea.

În țara întreagă, care numără 1,260,000 locuitori, după datele statistice cele mai noue sunt 5602 creștini catolici, dintre cari 61 se țin de ritul oriental. Afară de misiunea minoriților

mai sunt apoi în Tripolis două orduri mariane, cari susțin o școală populară, cercetată de mai bine ca 200 de elevi. Alte școli și orfanotrofiile le conduc vre-o 16 misionari franciscani și cam tot atâtea călugărițe numite după sf. Iosif.

Centrul vieții catolice este — cum e și firesc — chiar capitala cu același nume a țării, unde sunt la 4400 de credincioși. Tot acolo este și colegiul marianistilor și școala călugărițelor, cu 350 de elevi. Un alt centru catolic e *Mescia*, unde trăesc ca la 600 de catolici, și unde franciscanii au spital și un orfanotroflu. În *Benghasi* trăesc ca la 300 de credincioși, de copiii cărora se îngrijește o școală de băieți și alta de fete. Mai sunt apoi catolici în *Chorus*, *Bergas* și *Derna*, unde lângă capela minorităților, se găsește pretutindinea și o mică mănăstire. Tot aceștia susțin mai nou în capitala țării un spital și vre-o 6 farmacii, unde nu se plătește. Misiunea sporește foarte anevoie și sunt temeri, că acum în toiul războiului, misionarii italieni vor fi cei dintâi, cari vor simți răzbunarea Muha-medanilor. («*Egyházi Közölmény*»).

*

O colectă de cea mai mare importanță este aceea, pe care episcopatul romano-catolic din Ungaria a introdus-o în favorul fondului catolic de presă. Ea se face, după obiceiul de acum, an de an, într-una din Duminecile luni Octomvrie, în așa numitele „Dumineci ale presei“. Și importanța acestor colecte, cari dau cele mai frumoase rezultate, acolo unde se fac cu pricepere și zel, este dublă. Una este aceea, care de sigur că pentru moment se are mai întâiu în vedere, că numitul fond se îmbogățește an de an cu sume considerabile, dar mai are aceasta colectă și o a doua parte bună: aceea a cărei roade viitorul va putea să le arete, de-a se înrola tot mai mulți creștini în tabera aceloră, cari prin sprijinul bănesc ce-l dau, se îndeamnă și la abonarea, *plătirea* și *cetirea* presei, la a cărei susținere au contribuit, și care presă tocmai prin sprijinul lor poate să-i satisfacă, ținând concurența ciastită cu presa jidovită și fără Dumnezeu.

Aceste puncte de vedere au îndemnat pe episcopii numiți ai țării noastre, să iee partea leului în mișcarea pentru îmbunătățirea presei catolice, și că aceste sunt de o mare însemnătate, se vede și numai din faptul, că însuflețirea lor pentru cauză nu scade, ci dinpotrivă crește din an în an.

După o astfel de muncă, înțelegem apoi, cari sunt cauzele avântului, pe care în vremea din urmă l-a luat presa catolică maghiară, mai ales partea ziaristică, și în special aceea, care se îndreaptă către popor.

Nu facem nici un comentariu. (ar.)

*

Liga catolică din țară estan și-a ținut congresul al IV-lea la Cincibiserici, în prezența a zeci de mii de membri, delegați ai comunelor bisericesti aparținătoare Ligei, delegați ai episcopatelor etc. Din raportul prezentat reiese, că numărul total al membrilor se cifrează 279.320, care arată o creștere de 38.382, față de anul trecut. Liga are 3394 agenturi, cari au ținut peste 700 adunări, în cari s'a făcut propagandă în favorul vieții religioase. Propaganda cu graiul viu a fost sprijinită de puterea atotcuprinzătoare a tiparului, prin nu mai puțin decât 3.801.000 scrisori volante, calendare, apeluri, broșuri, foi și alte tipărituri, pentru cari s'a cheltuit din venitul total de 271.588 cor. 66 fil., suma de 179.040 cor.

Aceste cifre, fie că ele arată numărul oaspeților, ori al membrilor, fie că ne lămuresc asupra cheltuelilor avute, nu se pot asemăna cu numerii, ce-i pot încreștă reuniunile similare din alte țeri, ba în ce privește suma cheltuită spre scopuri agitatorice nici chiar cu tovarășia socialiștilor internaționali dela noi, care lucrează cu milioane, totuș congresul acesta — să nu se uite că e numai al patrelea! — a fost o manifestare simțită a vieții catolice, o invederare palpabilă a puterii și trăinicieii organizării catolice, o probă a coeziunii dintre credincioși și dintre propovăduitorii credinței; a fost un prilej fericit — cu unul mai mult — pentru a cimentă legătura dintre Biserica învățătoare și Biserica ascultătoare. Iar încât ne atinge pe noi mai de aproape, pe noi cari suferim de atâta mâncărime de ceartă, cari ne facem de risul străinilor, atăcându-ne preoții, unde ar trebui să fim mai uniți, mai închegați, pentru noi congresul Ligei catolice fie un îndemn, pentru înfăptuirea cât mai îngrabă a reuniunii similare, care a trecut deja prin apa sântului botez, luând frumosul nume: *»Sfânta Unire«*. (vc.)

*

O hotărîre municipală împotriva abuzului cu alcoolul. Faptul, că zilnic se sporește numărul acelora, cari în curățania sufletească, în reformarea internă văd progresul atât intelectual, cât și material al poporului, ne umple de bucurie și întărește nădejțile într'un viitor mai bun. *Pofta trupului* desfrănat aruncă indivizi și popoare în cele mai înfiorătoare ruini materiale, și produce cele mai disgustătoare decădițe morali-intelectuali și degenerări fizice. Pentru prevenirea acestor triste urmări, e necesară disciplinarea și înfrânarea poftelor, iar aceasta este posibilă numai prin o luptă serioasă și constantă împotriva celui mai mare dușman, care ne slăbește puterea de rezistență și care e abuzul cu beuturile alcoolice. Lupta aceasta nu nimicește, ci împrumută sănătate, putere și viață; în câmpul acesta de luptă se formează cei mai credincioși fii ai bisericii și ai neamului și cei mai buni cetățeni ai statului. Pentruce, înrolarea sinceră în lupta pentru înfrânare, deosebit în lupta contra abuzului cu alcoolul, e una din cele mai frumoase și mai

însemnate lucrări, cari țintesc la desrobirea poporului din cătușile multor miserii, ce se scurg în trei locuri de jale: în spitale, în carcere și în case de nebuni.

Din motivele acestea suntem veseli, putând comunica hotărîrea adusă în 10 Octomvrie a. c., din partea adunării generale comitatense din Aiud, în chestia închiderii crișmelor în Dumineci și serbători. Municipiul Albei inferioare a fost adus, sub Nr. 1096/1909, un statut, în care a adunat la un loc, și mai cu samă, a aranjat dispozițiile legii și a ordinațiunilor existente privitoare la vinderea beuturilor spirituoase. În statutul acesta publicat în Nr. 34/1911, din foaia oficioasă comit. aflăm dispozițiile, în această materie, a art. de lege: 40—1879; 25—1883; 14—1891; 25—1899, și a ordinațiunilor minist. : Nrii 25,900/1886; 78,543/1899; 1125/1903 și 28,857/1903. Cei mai însemnați §§. ai acestui statut sunt §§-ii 6. și 11. În §-ul 6. se dispune necondiționata închidere a tuturor crișmelor, berăriilor și a debitelor de vinars, pe tot timpul cât ține serviciul divin, înainte și după ameazi. În §. 11 se oprește vinderea beuturilor alcoolice: indivizilor beți, alcooliştilor publice cunoscuți, hăbăucilor iritacioși, surdomuților, celor tulburați la minte, indivizilor ce-s acoperiți cu rane grețoase ori sufer de morburii contagioase și celor cu exterior suspect, ori cu purtare suspectă. Tot în §-ul acesta se oprește a îmbătă intenționat pe cineva, ori a jucă cărți, ori alt joc hazard în crișmă, cum și cercetarea crișmelor din partea băieților sub 15 ani. — §-ul 6, în adunarea generală din 10 Octomvrie a. c., s'a modificat în sensul, că în toate Duminecile și serbătorile, crișmele trebuie să rămână închise și încă delă ora de închidere a zilei precedente (din 1 Apr. până 30 Sept. 9 ore sara, iar din 1 Oct. până 31 Martie: 8 ore sara), până la ora de închidere a zilei următoare (1 Apr. până 30 Sept.: 7 ore dim., din 1 Oct. până 31 Martie: 8 ore dim. Decisul acesta, dacă va fi aprobat din partea ministrului și dacă administrația va dovedi acelaș interes și dragoste față de popor și în executarea lui, ce a dovedit în aducerea aceluia, va fi un izvor de binecuvântare pentru comitatul Albei-inferioare. Zilele de Duminecă și serbătoare vor fi factori însemnați pentru îndreptarea spre bine a vieții sociale și a celei creștinești, și nu vor fi ocaziuni cari promovează miseria pe toate terenele, — în cari se întâmplă mai multe fărădelegi și păcate ca în toate zilele de lucru. În acestea zile se vor promovă interesele mari spirituali-sociali ale poporului și cele de stat, și nu vor fi servite interesele pur materiale a câtorva: va odihni trupul, redobândindu-și puterile pierdute în muncă și va lucra sufletul îmbogățindu-se, în biserică și din cărți bune, cu nouă cunoștințe folositoare și cu sentimente nobile.

Ar fi dureros, dacă decisul acesta ar ajunge soartea unui decis similar adus în 1907 de adunarea generală a comitatului Cojocnei, a cărei pertractare meritorie s'a suspendat până la noua regulare, prin lege, a repausului dominical (decis. min.

Nr. 31,737/1908). Si ar fi și mai trist, dacă aprobându-se nu s'ar execută cu cea mai mare rigoare, știut fiind, că neexecutarea unei legi, mai ales a unei legi bune, demoralizează și se res-bună amar. Sperăm însă tare, că, pe lângă toate svârcolirile celor interesați materialicește, modificarea va fi aprobată și de vice-comite, inițiatorul acestei înțelepte și utile schimbări, care va angaja întreagă administrația, începând cu cel din urmă slujbaş comunal, în serviciul cinstei morale și a bunăstării poporului, ce numai promovă se pot prin astfel de hotăriri. (sr.)

*

Congresul euharistic în 1912 se va ține în Viena. Vienezii de pe acum fac mari pregătiri, ca congresul întru nimic să nu fie mai puțin, ca congresele euharistice de mai înainte, la cari au participat domnitori, principii bisericești și lumești, și indivizi din toate clasele, în număr foarte mare. Așa congresul din Madrid a avut numai străini peste 100,000. Calendarul Canisius face propunerea, ca toate popoarele din Monarhia Austro-Ungară să iee parte la congresul vienez, fiecare în *portul său național*. (sr.)

Cărți și reviste.

»*Vestitorii credinții*«, această broșură de 70 pagini, format 16°, care cuprinde scrisori de ale misionarilor din toate colțurile lumii, este primul număr al unei noue biblioteci, numită »Biblioteca din Blaj«, pe care o redactează păr. Al. (Alexandru Ciura). Această bibliotecă nu va avea poate nici când cetitorii, pe cari au știut să și-i că tige bibliotecile similare, dar sperăm, că sub îngrijirea abilită a redactorului ei, ea va aduce totuș reale foloase culturii generale a tinerimei noastre, care, după cum am înțeles, se va avea în linia primă în vedere.

Scrisorile vestitorilor credinții, cari formează acest dintâiu număr, ne dau o icoană, nu se poate mai fidelă, a jertfelor, pe cari le aduc pe altarul consacrat universalității religiei lui Hristos, aceia, cari rupând toate legăturile, ce aveau în virtutea trupului lor, au fost și sunt în stare să slujeasca unui singur gând, celui, care se cuprinde în aceste cuvinte dumnezeiești: »mergând învățați toate popoarele«. Ele sunt traduse — dupăcum lămurește în nota de introducere păr. Al. — în cea mai mare parte din revista maghiară: »A kath. hitterjesztés lapjai«, și sunt traduse așa cum știe să traducă un scriitor ca păr. Ciura.

Broșura costă numai 24 bani, și tocmai de aceea credem, că va fi cerută ca pâinea cea bună. O merită. (ar.)

*

Nr. 106 al »*Telegrafului Român*« din Sibiu are »pentru »Cultura Creștină« un răspuns«, datorit pâr. Theodor Cotuțiu din Diug. Pâr. Cotuțiu lămurește în acesta un pasaj din articolul revistei noastre: »Credințe deșerte« a pâr. Dr. Vasile Moldovan, profesor la teologia din Gherla, și anume pe acela, în care se înfieră abuzul de a declara o icoană a Preacuratei, așa numai din senin, fără leac de minune: »făcătoare de minuni«, fapt, care s'ar fi întâmplat, nu demult, într'o parohie neunită din jurul Gherlei. Pâr. Cotuțiu crede, că din aluziile cuprinse în articol, poate lua ca sigur, că e vizată parohia Sf. Sale: Diug, și că stând astfel lucrurile are datorința de a lămurî chestiunea, aducând la cunoștința publicului mare, că icoana din biserica parohială a Sf. Sale nu este declarată »făcătoare de minuni«, și că prin urmare pâr. Dr. Moldovan, dacă nu mai mult, a pervertit cel puțin, în mod tendențios, adevărul.

Noi nu suntem încă în poziția de a spune pe a cui parte e adevărul, de vreme ce nu știm dacă pâr. Dr. Moldovan s'a gândit în articolul său la parohia Diug, dar sperăm, că în curând vom putea să ne facem o icoană limpede și fidelă despre întreaga afacerea. Deocamdată constatăm numai, că procedura »T. R.« de a publica »răspunsul« pâr. Cotuțiu — căruia noi nu i-am putut face loc —, numai cu »eliminarea părților vătămate«, ne bucură foarte mult, și ținem să fixăm, că refuzul nostru încă s'a referit numai la părțile ce cuprindeau injurii personale, cari nu puteau începe în cadrele revistei noastre. Înșuș pâr. Cotuțiu poate s'o mărturisească aceasta. »*Cultura Creștină*«.

*

Excelenta revistă din Salzburg: »*Katholische Kirchenzeitung*«, în numărul său din 19 Octombrie (42), se ocupă la loc de frunte cu condițiile unei »adevărate păci confesionale«, pe cari le-a formulat »Liga evanghelică« în adunarea generală a acestui an, ținută la 8 Octombrie în Dortmund.

Condițiile puse de Ligă sunt aceste 6: 1. Ambele părți, și cea catolică și cea protestantă, să se rețină dela orice cuvinte și fapte jignitoare față de cealaltă parte. 2. Expresiuni de aceste să fie eliminate din toate cărțile de studiu. 3. Paritate confesională pentru toate profesiunile, cari nu sunt în potrivă statului, și respectarea ei. 4. Recunoașterea botezului administrat de ori care dintre confesiunile creștine. 5. Renunțarea la proselitism, și 6. Admiterea cimiterului comun. »K. K.« discută una după alta aceste condițiuni, și precisează, caz de caz, punctul de vedere al bisericii catolice, care se poate, că ici-colea a fost scăpat din vedere din partea unora dintre catolici, dar la cari biserica însaș a ținut totdeauna, și va trebui să țină și pentru viitor, silindu-se să impună ținuta sa și singuraticilor. Omiterea cuvintelor jignitoare este un lucru de tot fresc, fiind cerută chiar din partea eticei creștine. Față de paritatea confesională și proselitism, biserica catolică, care se ține și dovedește singură ade-

vărată dintre religiunile creștine, nu va putea urmă altfel ca până acum, dar va lucră cu arme cinstite, nu cum fac aceia, cari mișcă toate pietrele, și cele murdare, pentru întărirea mișcării, ce se chiamă »Los von Rom.« Cu privire la botez, biserica totdeauna l-a primit, dacă s'a încredințat, că e administrat valid; iar cimiteriile comune sunt de sigur cea mai neînsemnată piedecă pentru cimentarea păcii și a bunei înțelegeri.

De încheiere revista din Salzburg spune însă, că nu crede în sinceritatea »Ligei evanghelice«, care în programul său, numai pacea cu biserica Romei nu o are.

În legătură cu aceste, ne gândim, că oare nu s'ar putea să convenim și noi, uniții și neuniții asupra unor condiții similare de cinstită pace confesională. (ar).

TELEFON.

Dr. F. Viena. Vi-se pare, că răspunsul, pe care a crezut »Luceafărul, că trebuie să-l dea la observările noastre privitoare la articolul »Dr. Vasile Suciuc« este »ca și când cineva ar telefonă pe postă«. Suntem și noi de părerea Dtale, și mai sunt mulți, cari au credința, că revista Dlui Tăslăuanu ar fi trebuit să rectifice greșala făcută, în mod cuviincios, și nu să se »spele numai cu isopul pocăinții«, închizând brusc ușa laboratorului, ca nu cumva cetitorii să observe murdăria — sit venia verbo! —, de care se spală. Se vede însă, că »Luceafărul« e de altă părere, și că în zilele noastre părerile nu se mai pot impune. — Pentru cele promise mulțumim înainte.

H. Cracovia. Mulțumim din inimă pentru cele trimise. Cum însă clerul nostru, și preste tot cetitorii revistei, nu poșed limba latină în măsura de a putea utiliza cărți scrise în limba latină, ne veți iertă dacă nu le putem face loc.

SUMARUL:

Dr. Alexandru Rusu: Evoluția dogmelor. — **Zenove Păclișan:** Legăturile Românilor Ardeleni cu Reformațiunea în veacul al XVI. și XVII-lea. (I). — **Virgil Pop:** La unirea bisericilor. (I). — * *: O sentință. — **Dr. Paul Luran:** Presa și viitorul nostru. — **Cronică:** O nouă serbare culturală; Conferențele învățătoarești ale arhidiecezei de Sibiu; Congres anabaptist; Biserica catolică în Tripolis; O colectă; O hotărîre municipală împotriva abuzului cu alcoolul; Congresul euharistic. — **Cărți și reviste:** Al.: »Vestitorii credinții«; »Telegraful Român«; »Katholische Kirchenzeitung«. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Comitetul de redacție.
